

מסורת הש"ס
 א. ירושלמי יומא פ"ח ה"ג (בחילוף השיטות).
 ב. סופרים פ"ח ה. תוספתא יומא פ"ד ב.

גדרות

לפני שנה בבתי ירושלמי ועד: **קודם לשנה**.
בבני שנים בבתי: **לפני שנים**.
בן שנים עשרה משלימין מדאורייתא ובמקורות: **בן שנים** עשרה משלימין מדאורייתא בתניוקת ותינוק בן אחת עשרה מחבנין לשעות בן שלש עשרה משלימים מדאורייתא.
לפני שנה לדבריהן ולפי שנים לדבריהן בבתי, מקורות וכן בבית: **לפני שנה לדבריהן ולפני שנים** לדברי תורה.
מאי שנה בבתי: **אימא שנה**.

א משנה התינוקות אין מענין אותן למנוע מהם אוכל ביום הכפורים, אבל מחבנין אותן סמוך לבגרותם לפני שנה ולפני שנתים בתענית חלקית לשעות, בשביל שיהיו רגילין במצות.

ב גמרא על לשון המשנה שואלים: **השתא בבני שנים מחבנין להו** [אותם] **בבני שנה מבעיא** [הוצרכו] לומר? ואם כן מיותר לכאורה ביטוי זה במשנה! אמר רב חסדא: לא קשיא [אינו קשה] את הא [זה] שנאמר כי יש לחנכו שנה טרם בגרותו – המדובר הוא בילד חולה, הא [זה] שאמרנו כי יש לחנכו שנתים טרם בגרותו – המדובר הוא בילד בריא. אמר רב הונא: ילד בריא בן שמונה וכן תשע שנים – מחבנין אותו לשעות, שיתענה שעות אחדות. בן עשר וכן אחת עשרה – משלימין את הצום מדרבנן [מדברי חכמים] בן שנים עשרה – משלימין את הצום מדאורייתא [מן התורה] בתניוקת, כלומר: כשמדובר פה בילדה, שהיא מגיעה לבגרות ומחוייבת בכל המצוות בהיותה בת שנים עשרה. ורב נחמן אמר: לענין ילד, כשהוא בן תשע וכן עשר – מחבנין אותו לשעות, בן אחת עשרה וכן שנים עשרה – משלימין מדרבנן [מדברי סופרים]. בן שלש עשרה – משלימין מדאורייתא [מן התורה] בתניוקת, כלומר, כשמדובר בילד זכר, ור' יוחנן אמר: השלמה דרבנן ליכא [מדברי סופרים אין]. שאין משלימים להתענות מדברי חכמים, אלא: בן עשר וכן אחת עשרה – מחבנין אותו לשעות, ובן שנים עשרה – משלימין תעניתם מדאורייתא [מן התורה]. תנן [שנינו במשנתנו]: התינוקות אין מענין אותן ביום הכפורים אבל מחבנין אותן לפני שנה ולפני שנים, כלומר: שנה או שנתים לפני הסנה הסמוכה לבגרותם. בשלמא [נניח] לשיטת רב הונא ורב נחמן הסוברים כי מגיל דברי תורה, ושנה קודם לכן, מגיל אחת עשרה, יש דין השלמה לדברי סופרים – הרי יש לפרש את דברי המשנה כן: שכולה מדברת בענין ילד חולה ולפני שנה ולפני שנים, הכוונה: לפני שנה הסמוכה לאותה שנה בה הוא חייב להשלים כבר לדבריהן של תורה, כלומר: מגיל אחת עשרה, ולפני שנים לאותה שנה, כלומר: מגיל עשר, חייב הוא להשלים לדבריהן של סופרים. אלא לר' יוחנן הסובר כי אין דין השלמה מדברי סופרים, קשיא [קשה] מה החלוקה לפני שנה לפני שנים? אמר לך [יכול היה לומר] ר' יוחנן: מאי [מה פירוש] שנה או שנים – הכוונה: לא בשנה לפני השנה הסמוכה לבגרותם או בשנתים הסמוכות לה, אלא הכוונה ממש סמוך לפירוקן [לבגרותם], כלומר: מגיל אחת עשרה או שנים עשרה וההבדל בין אלו הצריכים שנה לאלו הצריכים שנים, הוא במצב בריאותו של הילד, שהבריא צריך שנים והחולה די לו באחד. תא שמע [בוא ושמוע] ממה ששנה רבה בר שמואל ברייתא: התינוקות אין מענין אותן ביום הכפורים, אבל מחבנין אותן שנה [בחולה] או שנים [בבריא] סמוך לפירוקן. בשלמא [נניח] לשיטת ר' יוחנן – ניחא [נחמד] הדבר אלא לרב הונא ולרב נחמן שליטתם יש צורך בשנה נוספת להשלמה שמדברי סופרים, קשיא [קשה] אמרי לך רבנן [היו יכולים לומר] דן חכמים אלה!

א משנה התינוקות אין מענין אותן ביום הכפורים, אבל מחבנין אותן סמוך לבגרותם לפני שנה ולפני שנתים, בשביל שיהיו רגילין במצות. **ב גמרא** השתא בבני שנים מחבנין להו, ובני שנה מבעיא? אמר רב חסדא: לא קשיא; הא [זה] שנאמר כי יש לחנכו שנה טרם בגרותו – המדובר הוא בילד חולה, הא [זה] שאמרנו כי יש לחנכו שנתים טרם בגרותו – המדובר הוא בילד בריא. אמר רב הונא: ילד בריא בן שמונה וכן תשע שנים – מחבנין אותו לשעות, בן עשר וכן אחת עשרה – משלימין מדרבנן, בן שנים עשרה – משלימין מדאורייתא בתניוקת. ורב נחמן אמר: בן תשע עשרה – משלימין מדאורייתא בתניוקת, ורבי יוחנן אמר: השלמה דרבנן ליכא, בן עשר וכן אחת עשרה – משלימין מדאורייתא. תנן: התינוקות אין מענין אותן ביום הכפורים, אבל מחבנין אותן לפני שנה ולפני שנים. בשלמא לרב הונא ורב נחמן – לפני שנה ולפני שנים, הכוונה: לפני שנה הסמוכה לאותה שנה בה הוא חייב להשלים כבר לדבריהן של תורה, כלומר: מגיל אחת עשרה, ולפני שנים לאותה שנה, כלומר: מגיל עשר, חייב הוא להשלים לדבריהן של סופרים. אלא לר' יוחנן הסובר כי אין דין השלמה מדברי סופרים, קשיא [קשה] מה החלוקה לפני שנה לפני שנים? אמר לך [יכול היה לומר] ר' יוחנן: מאי [מה פירוש] שנה או שנים – הכוונה: לא בשנה לפני השנה הסמוכה לבגרותם או בשנתים הסמוכות לה, אלא הכוונה ממש סמוך לפירוקן [לבגרותם], כלומר: מגיל אחת עשרה או שנים עשרה וההבדל בין אלו הצריכים שנה לאלו הצריכים שנים, הוא במצב בריאותו של הילד, שהבריא צריך שנים והחולה די לו באחד. תא שמע [בוא ושמוע] ממה ששנה רבה בר שמואל ברייתא: התינוקות אין מענין אותן ביום הכפורים, אבל מחבנין אותן שנה [בחולה] או שנים [בבריא] סמוך לפירוקן. בשלמא [נניח] לשיטת ר' יוחנן – ניחא [נחמד] הדבר אלא לרב הונא ולרב נחמן שליטתם יש צורך בשנה נוספת להשלמה שמדברי סופרים, קשיא [קשה] אמרי לך רבנן [היו יכולים לומר] דן חכמים אלה!

אין חייבין למנוע מהם אוכל. מחבנין אותן – לשעות לפני שנה שהיא סמוכה לפירוקן. פירוקן היו כן שלש עשרה ללילה ועשרה לזר, שדך תינוקות ללילה שמי שערות בשמים עשרה ויום אחד, דהיינו בחור שנת עשרה עשרה ויום אחד, ומאלף שנת ארבע עשרה פרוק לעושין, ושנת שלש עשרה היא שנה הסמוכה לפרוק, ושנת שנים עשרה היא שנה לפני שנה הסמוכה לפרוק. או לפני שתי שנים – שהיא לפני שתי שנים סמוך לפרוק, דהיינו שלש שנים לפני פרוק. ונגמרה פרוק: השמט לפני שנים, דהיינו שלש שנים, אמרת: מחבנין לפני שנה, דהיינו שנים – מיעבד.

גמרא בחולה – כמוש ומשע כח. אמר רב הונא בן שמונה – לגביה שעברה שנתה ונכנסת לתשע ומתינוקת, כדמסיים מילתיה, דהו שנת תשע ארבע שנים לפני פרוקה. וכן תשע – לחולה שעברה שנת תשע ונכנסת לחור עשר, דהיינו שלש שנים לפני פרוקה, מחבנין לשעות בן עשר – לגביה שעברה עשר ונכנסת לאחד עשר וכן אחת עשרה לתינוקת חולה ונכנסת לשנים עשרה משלימין מדרבנן. בן שנים עשרה ונכנסת לשלש עשרה משלימין מדאורייתא שהיא פרוקת דמתינוקת, הנכנסה והחולה שוות זו. ורב נחמן אמר רבוי' – לא פליג רב נחמן אדרב הונא אלא מר פירש ממיל דתינוקות ומר פירש ממיל דתינוק. תנן – מחבנין אותו לשעות לפני שנה דהיינו שמי שנים ולפני שנים שנים שלש. בשלמא לרב נחמן ולרב הונא דלמרי איכא השלמה מדרבנן כדקאמר, אף על גב דלדידהו הו' חיינן הכיזא ארבע שנים – מני תרזי למחמתין כולה בחולה, הכי קאמר: מחבנין אותו לשעות שמי שנים לפני השלמת דגביהם, שהם שלש לפני השלמת דין תורה, כדקאמר רב הונא דשנה עשירית מחבנין את התינוקות החולה לשעות שהיא לפני שנה הסמוכה לפרק השלמת דגביהם שהיא בשנת שנים עשרה לחולה דהיינו לפני שנים הסמוכים לפרק דאורייתא. אלא לרבי יוחנן קשיא – לדידהו לא מיתוקמא מחמתין חדא קמי דלדוקימנא אליבא דרב הונא ורב נחמן, וירשא בחולה וספחא נגריא דלדוקימנא רב תפשא – נמי לא תוקמא דמחמתין קמי שלש לגביא ושמים לחולה, וכי יוחנן אמר שמים לגביא וחסת לחולה. אמר לך רבי יוחנן – לא חתמי לפני שנה, דמשמע שמים לפני שנים דמשמע שלש שנים, תא שמע דתנא רבה בר שמואל – שנה או שנים כרבי יוחנן ולא חמי לפני שנה ולפני שנים. לרבי יוחנן ניחא – ועוקף לה: שנה לחולה ושמים לגביא. אלא לרב הונא ולרב נחמן קשיא – דהא חיינן לשעות הו', ופחות דמחמתין לשעות לדידהו שלש שנים הו'. דהא אמר רב הונא דמתינוקת חולה שמחבנין אותה בעשירי, וצרייתא קמי גדול שמחמתין שמי שנים.

תוספות

אלא לרב הונא ולרב נחמן קשיא – ולא מצי לשנויי דסמוך לפירוקן ולהשלמת דדבריהם קאמר, דסמוך לפירוקן משמע פרוק דגדלות – שנים עשרה שנים ויום אחד לתינוקת ושלוש עשרה שנים ויום אחד לתינוק.

אורח ההלכה

חינוך תינוקות לצום קטן (וכן קטנה) בריא בן תשע שנים שלימות, ותינוק כחוש מבן עשר – מחבנין אותו לשעות. שאם היו רגילים לאכול בשעה מסוימת, מאכילים אותם לאחר מכן, והכל לפי כוחם. בני אחת עשרה (ילדים וילדות) מתענים ומשלימים מדברי סופרים לשם חינוך. ויש אומרים שאין השלמה מדברי סופרים כלל (בה"ג. ר"ג. א"ו ועד). ויש לסמוך עליהם בילד כחוש שאינו יכול להתענות (רמ"א בשם תה"ד). בת שנים עשרה ויום אחד וכן שלוש עשרה ויום אחד שהביאו סימני בגרות – אין הן בגדולים לכל דבר, ואם לא הביאו סימני בגרות – משלימים מדברי סופרים. ובני פחות מתשע שנים – אין מתענים כלל (ואפילו הוא רוצה להחמיר על עצמו. רמ"א. שריע אורח הטרט"ב).

עיונים

חינוך התינוקות בסוגיה זו רבו הגרסות, ובמו כן רבו דעות המפרשים והפוסקים. ובמ"מ לרמב"ם מביא ארבע שיטות: שיטת הרמב"ם (ולדעתו זוהי גם שיטת הר"ף), שחינוך הוא כבן תשע ובבן עשר, והשלמה מדבריהם בבני אחת עשרה (ואין לחלק בין ילד לילדה). והשלמה מן התורה בילד בן שלוש עשרה ובילדה בת שנים עשרה. ושיטת בה"ג, הר"ג ואחרים היא שאין השלמה מדברי סופרים, אלא מחבנין את הילדים לשעות עד שיעצו וזמן בגרותם. ויש שסבור כי בתניוקת יש השלמה מדברי סופרים בשנתה השתים עשרה (שנה לפני פרוקה), אבל אין השלמה מדברי סופרים בתנוקת. והראב"ד סובר שיש השלמה מדבריהם בתנוקת בשנה שלוש עשרה ובתינוקת בשנים עשרה. ודומה לזו שיטת הרא"ש, אלא שהוא מחלק בחינוך לשעות בגדולים שנים, וראה במאירו ושם מביא גם שיטת בעל "ההשלמה" ועד. וראה ב"אורח ההלכה".

מסורת הש"ס
א. פסחים כה.א. סנהדרין
עד.א.

גרוסות
מרי דוראי בכתיב: מרי
דודאי מאי חזית בכתיב
ובמקבילה: מי ימר.

ושואלים: ורוצח גופיה [עצמו] מנא לן [מניין לנן] שיהרג ואל יעבור?
ומשיבים: דבר זה סברא היא, שכך צריך להיות. כפי שמסופר: דההוא
דאתא לקמיה [אחד שבא לפני] רבא, אמר ליה [לר] לרבא: אמר לי מרי
דוראי [אדון הכפר] שאני גר בו: קטליה לפלגיא [הרוג את פלוגיא]. ואי
[ואם] לא תעשה כן — קטילנא
לך [הרוג אני אותך]. איך צריך אני
לנהוג בכגון זה? אמר ליה [לר]:
נקטלך [שיהרוג אותך] ולא תקטול
[תהרוג]. וטעמו: מאי חזית דמא
דידך סומק טפי [מה ראית שדמך
אדום והשוב יותך? דילמא דמא
דההוא גברא סומק טפי [שמא דמו
של אותו אדם אדום יותך] והוא חשוב
יותר, ואם כן סברה היא שלא יהרוג אחר כדי להינצל בעצמו.

ורוצח גופיה מנלן — ליהרג ואל יעבור. מרי דוראי — שטון של כפר
שאני לך סס. מאי חזית דדמא דידך סומק טפי — כלומר מאי דעתך
למשרי מילתא מטוס "ומי חסס" ולא שימות חסס, טעמו של דבר לפי שחביבה
נפשן של ישראל לפני המקום יותר מן המנוחות. אמר הקב"ה: תטול המנוחה
ויחיה זה. אבל נפשיו, שיש כאן ישראל
נהרג והמנוחה נטילה למה יטע עניני
המקום לעבור על מנוחו? למה יהיה
דמך סביב עליו יותר ממש מניך
ישראל?

תוספות

כי האי גוונא — אין לו ליהרג,
דאדרבה נימא מאי חזית דדמא דידך סומק טפי דילמא דמא דידי סומק
טפי. ועוד: דהיקישא דקרא ברצח שהורג בידים כתיב "כאשר יקום איש
לרעה ורוצחו נפש" וגו' ורבא דפליג בפרק "בן סורר ומורה" (סנהדרין עד,ב).
לנהוג בדבר שיש לו הנאה לעצמו ליכא חילול השם לא פליג אלא לענין פרהסיא דלא מהני קרקע עולם.
אי נמי: אפילו לענין פרהסיא לא פליג, אלא מוסיף עוד טעם שני. ויש מפרשים דלחכי לא פריך התם והא אסתר גילוי עריות מושם דלא מיתנהיא
מעבירה, שהטיל בה זוחמא, כדמשיני גבי יעל בפרק רביעי דנזיר (כג,ב). ובפרק "מצות חליצה" (יבמות קג,ג) כי פריך והא אסתרניא מעבירה. ומפרש כן:
וכיון דמיתנהיא היה לה ליהרג משום גילוי עריות! ומשיני: טובתן של רשעים רעה היא אצל צדיקים. ולא נהירא: חדא לענין דלא מיחייבא למימסר נפשה
לא מהני האי דלא מיתנהיא דבלאו הנאה נמי איכא איסור ערוה אף על גב דאמרין פרק "המנחי" (בבא קמא לב,א) "ונכרתו הנפשות העושות" הנאה
לתרוייהו אית להו מכל מקום בלא הנאה נמי מיחייבא כגון שלא כדרכה אף על גב דמיקרי עינוי. ועוד: דאי אפשר שלא תיהנה קצת. ועוד: אם נתכוונה
להציל עצמה — במה הכתוב משבחה! והלא לצורך עצמה עשתה! ועוד: פשיטא דלא היה חפץ להורגה, כי היה בורח על נפשו. ואדרבה, היה צריך שתמטינהו
שלא ימצאוהו הרודפים והיא שידלתו בדברים עד שבא עליה כדי להתיש כחו כמו שמוכיח בענין. אלא יש לומר משום דקאמרין לעיל מינה גדולה עבירה
לשמה מצווה שלא לשמה דכתיב "מנשים באהל תבורך", מאן נינהו מנשים באהל — שרה רבקה רחל ולאה. פירוש: שהאמהות נתכוונו להקנות מבעליהן,
ופריך: דמאי הכתוב משבחה טפי מנשים באהל! והא קא מיתנהיא מעבירה! ומשיני: לא הוה לה הנאה כולי האי דצירה היה גדול מהנאתה, דטובתן של
רשעים רעה היא אצל צדיקים. ואף על גב דבפרק "מצות חליצה" (יבמות קג,א) פריך נמי הכי אף על פי שאין לשם גדולה עבירה לשמה כיון יש לומר אההיא
דנזיר קא סמך וכמו שפירש רש"י דגריס יהרג כן גורס בשאלתות בפרשת וזאת חקשה השאלתות מהא דאמר רבא בריש פרק "היבא על יבמות" (שם נג,ג)
אין אונס בערוה לפי שאין קישוי אלא לדעת ואם כן אונס בדידיה מי איכא? דקאמר אף גילוי עריות יהרג ואל יעבור והא לאו אונס הוא אלא רצון כיון
דאין קישוי אלא לדעת! ותירץ: משכחת לה להתרפאות, כי ההיא דסוף פרק "בן סורר ומורה" (סנהדרין עה,א) באדם אחד שנתן עינו באשה אחת והעלה
לבו טיטא אחריה וכיון עד ימות ואל תיבעל בו, ולשון יהרג לא משמע כפירושו דהוה ליה למימר: ימות ואל יעבור. ורבינו יצחק פירש דההוא דרבא מייירי
שהנכרים מדביקין אותו בערוה ואינו יכול לימטט מזה אלא אם כן יהרגוהו ועל זה קאמר דאין טענת אונס לומר דאין עושה מעשה אלא אחרים עושים
בו מעשה כמו קרקע עולם וסלקא דעתך אמינא דיעבור ואל יהרג קא משמע לן כיון שיוודע בעצמו שאם ידביקוהו אי אפשר שלא יתקשה, הקישוי דקא
עביד — חשיב כעושה מעשה, אף על גב דעל ידי אונס בא לו. ואף על גב דאיכא למאן דאמר המשמש מת בעריות חייב, ואפילו הכי כשמדביקין אותו
ומשמש מת פטור, כיון דאונס אם כן מה לי משמש באבר מת מה לי בקישוי? יש לומר: רבא לטעמיה דאמר בפרק שני דשבועות (יא,ח): המשמש מת פטור.
ועוד יש לומר: שהיה לו לפרוש בהנאה מועטת, ופירש בהנאה מרובה. כדאמר גבי משמש עם הטהורה ואמרה לן טטמתי, בפרק שני דשבועות (גם זה
שם) ופירש באבר חי — חייב, אפילו למאן דאמר המשמש מת חייב משום דהיה לו לפרוש בהנאה מועטת ופירש בהנאה מרובה. הכא נמי, אם הדביקוהו
ושמש מת, או אם נתקשה לאשתו בהיתר והדביקוהו — פטור. אבל אם הדביקוהו ושוב נתקשה חייב. והשתא, למאי דפרישית, גרס "יהרג". ואי נמי
גרס אף נערה המאורסה תיהרג — ניחא, ונוקמה כגון דעבדה מעשה, שמאנסין אותה להביא הערוה עליה. והא דפריך בכתובות (ג,ג) ולירדשו להו
דאונס שרי אף על גב דגילוי עריות יהרג ואל יעבור — התם נמי קרקע עולם הוה. ורבינו תם היה מפרש בההיא דכתובות ודאסתר דלא מיחייבא למימסר

אורח ההלכה

יהרג ואל יעבור
מנין שגלש עשירי: עבודה זרה, שפיכות דמים וגילוי עריות,
אסור לו לעבור מפני סכנת נפשות, שנאמר: "זאהבת את ה' אלקיך... ובכל נפשך" —
אפילו נוטל את נפשך. ולענין הירגת נפש מוישראל, דבר זה מן הדעות הוא: שאין מאבדין
נפש מפני נפש. וגילוי עריות הוקש בכתוב לרצוהו. (רמב"ם ספר מועד הלכות יסודי
התורה פ"ה ה"ז).

עיונים

מאי חזית דדמך סומק טפי נראה שיש שני טעמים בדבר: האחד הוא — שאין דחיים
נפש מפני נפש, שהרי כל הטעם בעבירה על מצוות הוא מפני הצלת נפש, וכיון שכאן
אין הצלת נפש אין היתר לעשות מעשה עבירה ולהרוג בשל כך. והטעם של "מאי
חזית" שייך אפילו ברבים, שאומרים להם שימסרו אדם אחד להריגה, ואם לא יהרגו
אותו. שגם אז אין לדעת אם אין אותו אדם שקול כנגד הרבים, ואין איפוא לעשות
הישוב מספרי בדבר זה (תהי"ם).

היא עוברת דארחא – שהייתה ויום הכפורים היא. לחושו לה – לאזנה שיום הכפורים הוא חיוס, אולי מוכל להחפיק, ואליחשא – קיעלה את הלמשה שפסק העונך ממאמו.

תוספות

נפשה בביאת נכרי, שאין ביאתו ביאה ולא מחייבא מיתה בביאתו. דרחמנא אפקריה לזרעיה דעובד כוכבים כדכתיב "אשר בשר חמורים בשרם וזרמת סוסים זרמתם" והוי כביאת בהמה בעלמא. ומתוך כך חתיר לבת ישראל שהמירה דתה ונשאת לנכרי וחזרה בתשובה והנכרי נתגיייר – לקיימה. דאף על גב דאמר כמס

שסורה לבעל כך אסורה לבעול הני מילי בביאת ישראל אבל נכרי לא. ולא נהירא לרבינו יצחק בר מאיר: דכיון דנאסרת לבעלה בביאת נכרי כדקאמר בכתובות (שם) איכא פרוצות כו', וכן בפרק שני דכתובות (כו,ב): האשה שנחבשה בידי נכרי על ידי נפשות אסורה לבעלה וכן באסתר "וכאשר אבדתי

אֶתְּהִיא עוֹבְרָה דְאַרְחָא, אֶתְּוּ לְקַמְיָה דְרַבִּי, אֶמְרֵהּ לְהוּ: זִילוּ לְחוּשׁוּ לָהּ דִּימָא דְכִיפּוּרֵי הוּא. לְחוּשׁוּ לָהּ וְאִילְחִישָׁא. קְרִי עֲלֶיהָ "בְּטָרָם אֶצְרֵךְ בְּכַסְטָן יְדַעְתִּיד" וְגו'. נִפְקַ מִינָה רַבִּי יוֹחָנָן. הֵהִיא עוֹבְרָה דְאַרְחָא, אֶתְּוּ לְקַמְיָה דְרַבִּי חֲנִינָא, אֶמְרֵהּ לְהוּ: לְחוּשׁוּ לָהּ, וְלֹא אִילְחִישָׁא. קְרִי עֲלֶיהָ:

א ולענין המעוברת שהריחה מסופר: היא עוברת דארחא [מעוברת אחת שהריחה] דבר מאכל ונתאוותה לאוכלו, אתו לקמיה [באו לרפ"י] רבי, אמר להו [לנהם] לשואלים: זילו לחושו לה באונה דיומא דכיפורי [שיום הכיפורים] הוא. לחושו לה [לחשו] ואילחישא [והרעילה לה הלחישה] ופסקה מלהתאוות. קרי עליה [קרא עליה] רבי על התינוק לו היתה מעוברת: "בטרם אצרך בבטן ידעתוך ובטרם תצא מרחם הקדשתיך" [יזמיה א, ה], ואכן אותו תינוק שנפק מינה [יצא ממנה] מאתה אשה, היה ר' יוחנן. וסיפור אחר: היא עוברת דארחא, [מעוברת אחת שהריחה] ונתאוותה ביום הכיפורים לאכילה, אתו לקמיה [באו לרפ"י] ר' חנינא בשאלה מה לעשות עימה. אמר להו [לנהם]: לחושו [לחשו] לה שיום הכיפורים היום, ואף שאכן לחשו לה כדבריו בכל זאת לא אילחישא [נלחשה]. שהמשיכה להתאוות לאכילה. קרי עליה [קרא עליה] ר' חנינא על תינוק זה:

וכן לפסול לכהונה פניה שנבעלה לנכרי אף על גב דנבעלה לבהמה כשירה לכהונה בפרק "הבא על יבמתו" (יבמות נט,ג), אלמא לא חשיבא כבהמה ודוקא לענין חייס אמר בפרק "ינשאין" (שם צח,א) דרחמנא אפקריה לזרעיה דנכרי ובפרק "ארוסה" (סוטה כו,ב), אמרינן דמקנין על ידי נכרי ופוסל בתרומה, ופריך: פשיטא: "ונסתרה והיא נטמאה" אמר רחמנא, אחד לבעל ואחד לבעול ואחד לתרומה! מהו דתימא: כי אמרינן "ונסתרה והיא נטמאה" הני מילי היכא דבתך ביאה אסירא ליה, קא משמע לך. אלמא דאפילו גבי נכרי שייך נטמאה לאסור לבעלה, והוא הדין לבעול; וליכא למידק איפכא מהתם מדקאמר דסלקא דעתך אמינא כיון דבלאו האי ביאה אסירא ליה לא מיתסרא עליה דבעל, מכלל דנכרי גופיה לא צריך קרא לאוסרה על ידי אותה ביאה ואם כן גר מותר על ידי ביאה שבעל בהיותו נכרי דאי אסור הוה מיתוסק קרא שפיר אפילו בנכרי ומיתסרא עליה בהאי ביאה לכשיתגיייר דבלאו הך ביאה (לא) הוה מיתסרא עליה היינו בהיותו נכרי שהיא אסורה לבעול לנכרי ותימא כיון דאיכא איסור מיתה בביאת נכרי למה לא גירש מרדכי את אסתר בשעת שהצלת כלל ישראל; ויש לומר: היה ירא פן יודע הדבר למלך ויתפרסם על ידי גט שהיתה אשתו. דאי לא תימא הכי – למה לא גירשה כדי שלא תאסר עליו ביאותה ויחזירנה אחר כך? דמחזיר גרושתו לא מיתסרא בביאת זנות כדמוכח בסוטה פרק "היה מביא" (יח,ב), שלא היה מתנה עמה מאחר שתגרש. ואם תאמר: הא דקאמר במסכת עבודה זרה פרק "רבי ישמעאל" (נד,א) גבי נעבד באונס דאסור דמפרש כגון שאנסוהו נכרים והשתחוה לבהמה דידה, ופריך עליה: אונס רחמנא פטריה דכתיב "ולעננה לא תעשה דבר" ומאי קושיא? הא קרא בקרקע עולם דוקא איירי, אבל עושה מעשה חייב למסור עצמו ומשתחוה לעבודה זרה עושה מעשה הוא, דבכפפו נכרים לפני עבודה זרה ליכא לאוקומיה דאם כן לאו מידי עבד ואין זה משתחוה, ואפילו נראה כמשתחוה, כעין שוחה ונטול מעותיו בפני עבודה זרה – אינו. ועוד: דאם כן אין כאן אדם אוסר דבר שהוא שלו אלא הנכרים הכופפים קומתו הם האוסרים בהמתו לעבודה זרה, אם היתה נאסרת בכך. ויש לומר: דהכי פירושו, אונס רחמנא פטריה ממותה וכיון דפטריה ממותת בית דין אף על גב דמחייב למסור עצמו – לא חשיב נעבד ליאסר בהך עבודה, ושפיר יליף מהאי קרא דפטור ממותה באונס אפילו בעושה מעשה, אף על גב דנערה לא עבדה מידי דהא איתקש בהאי קרא נערה המאורסה לרוצה, מה רוצח יהרג ואל יעבור – בעשיית מעשה, אף נערה יהרג הבועל או תיהרג היא בעשיית מעשה. ובהאי קאמר קרא ולעננה, שבעשיית מעשה עבדה בדיעבד מחמת אונס – לא תעשה דבר. והוא הדין משתחוה לעבודה זרה כדי שלא יהרגוהו איכא למילף מיניה לפטורו בדיעבד אפילו בעשיית מעשה, וקסבר רבי זירא: כיון דבדיעבד מיפטר העובד – לא מיתסר נעבד בהא עבודה אף על פי שלא באונס מיתה היה חייב לאביו, אף על גב דלא קבליה באלוה ולרבא דקבליה באלוה שהשתחוה בפירוש לשם קבלת אלהות – אף על פי שאין פיו ולבו שוין שבפיו מפרש שעובד לשם אלהות ולבו לאביו שבשמים. ורבא מהדר ליה לרבי זירא דחשיב שפיר נעבד אף על גב דפטור ממותה. ועוד יש לומר: דמשמע ליה לענין מיתת בית דין דאין חילוק בין עבד מעשה ללא עבד מעשה דהא אשה ברצון חייבת אף על גב דהויא קרקע עולם, וכשפטור התם אונס ממותת בית דין, דכתיב "ולעננה לא תעשה דבר" – לא שנת עבד מעשה ולא שנת לא עבד מעשה.

מסורת הש"ס
ב. ירושלמי יומא פ"ח ה"ד (בשנייים).
גרסות
לחשו לה ואילחישא
בכתיב: לחשוהו ואילחש.

עיונים

לחשו לה יש מפרשים שלחשה זו היא לעובר (ראה ברש"י ובר"פ). ועיקר הדבר, שפעמים על ידי שלחשים לה שיום זה יום הכיפורים הוא ותוכל לאכול אחר כך – דהו זר ומסוגל להשקט רצונה במקצת. והמאירי כתב שאף לוחשים לה לשון הבטחה, שאם לא תאכל יהא הולך ירא שמים וכמעשים המסופרים בגמרא.

בטרם אצורך ובתייה"כ כתב שעיקר הפסוק נאמר על סופו 'ובטרם תצא מרחם הקדשתיך' שכבר ברחם אמו היה קודש – שישב והתענה, ובתלמוד הירושלמי מביא סיפור דומה ושם נזכר הפסוק 'מבטן אמי אלי אתה' (תהלים יט, יא) (וראה בשו"ת יצחק).